

KRITISKE ANALYSER

Af Henrik Herløv Lund, uafhængig økonom - cand.scient.adm.

www.henrikherloevlund.dk

herloevlund@mail.dk

Notat 07.07.17

PRIVATISERINGER åbner for privat selvberigelse.

Regeringen har netop spillet ud med en "luftfartsstrategi", der skal tvinge afgifterne ned i Københavns Lufthavn samt tvinge kapitalfonden Macquarie til at investere mere af overskuddet i udvikling af lufthavnen. Den nye strategi er en tilståelse fra regeringen om, at privatiseringen af lufthavnen gennem salg af 60 % af aktierne er slået fejl, fordi den private ejer har udnyttet lufthavnens regionale monopolstatus til at trække ekstra store profitter ud gennem højere priser og lavere investeringer. Og det er ikke det eneste eksempel på at privatiseringer af offentlige nøglevirksomheder af de private ejere primært er blevet udnyttet til privat selvberigelse, Andre eksempler er TDC og DONG.

Monopoler indebærer risiko for misbrug.

Det har i mange år været god latin i økonomisk teori omkring statens rolle i samfundsøkonomien, at der omkring de såkaldte "naturlige monopoler" var vigtige grunde til, at de netop var en del af den offentlige sektor og IKKE var private virksomheder. Vi taler her om anlæg og virksomheder som fx veje, lufthavne, broer, jernbaner, post, televirksomhed, vandforsyning, elforsyning o.l.

Sådanne virksomheder – typisk altså indenfor infrastruktur, transport og energi samt forsyningsvirksomhed - rummer på grund af produktionens omfang og kapitalkravene hertil (såkaldt "large scale – production") et betydeligt element af faktisk monopol. Privat ejerskab indebærer derfor ifølge gængs økonomisk teori risiko for misbrug af monoopolet til oparbejdelse af overskud frem for større økonomisk effektivitet. ¹

1 Jf. Gunst, Jens: Offentlig økonomi.

Derfor blev offentligt ejerskab og styring modsvarende set om en sikring af borgernes/forbrugernes forsyning mod "monopolmisbrug" gennem "overpriser" og/eller "forringet service og kvalitet".

Ideologi om privatisering.

I såvel økonomisk teori som i den økonomiske politik de seneste årtier er sådanne "skrupler" imidlertid tilsidesat og glemt. Neoliberalistiske fortalere såsom CEPOS, Børsen o.l. har monomant gentaget budskabet om markedsgørelse, privatisering og udlicitering som universel kilde til større økonomisk effektivitet.² Og gentagelse fremmer åbenbart tilegnelse – i hvert fald har neoliberalistiske økonomiske teorier og løsningsmodeller i stigende grad vundet indpas i mainstream økonomisk teori i Danmark såsom i DØR, Finansministeriet, Produktivitetskommissionen o.l.

Således også i den økonomiske politik. Siden 1990 har både socialdemokratisk ledede og borgerligere regeringer privatiseret en lang række offentlige virksomheder: Københavns Lufthavn, Tele Danmark, Datacentralen, DONG. Og flere og rigtigt store privatiseringer rykkes frem mod startlinien, bl.a. DSB.

Seneste har VLAK – regeringen i regeringsgrundlaget vedtaget, at " Staten skal ikke eje selskaber, som er i direkte konkurrence med privatejede virksomheder."³

Med andre ord: Alle offentligt ejede selskaber skal privatiseres.

Dogme om effektivitet gennem privatisering.

Dette er sket med begrundelse i netop et dogme om større effektivitet ved privat end ved offentlig drift.

Nogle af de efterhånden indhøstede erfaringer viser imidlertid, hvorledes privatisering af monopoler i stedet for at sikre forbrugernes interesser og øget effektivitet i stedet udnyttes til for at hjemtage ekstraordinære profitter dvs. til privat selvberigelse. Postulatet om øget effektivitet gennem privat drift er med andre ord netop et dogme, som der langt fra er konkret dokumentation og belæg for. Snarere må spørgsmålet om offentligt ejerskab vurderes grundigt i lyset af netop risikoen for dårligere service og privat monopolmisbrug på længere sigt.

2) Jf. f.eks. Ågerup, Martin: Den retfærdige ulighed.

3) Jf. VLAK – regeringen: Et friere, rigere og mere trygt Danmark, s. 59.
<http://www.stm.dk/multimedia/Regeringsgrundlag2016.pdf>

Her skal nævnes et par eksempler på sådanne negative erfaringer med privatisering: Det nye Københavns Lufthavn og tidligere DONG og TDC.

Københavns Lufthavn.

Det eksempel på, at privatisering af offentlige nøglevirksomheder udnyttet til selvberigelse for de private ejere, er Københavns Lufthavn. Her gik privatisering og afhændelse allerede i gang i begyndelsen af 90'erne, men kulminerede med VK – regeringens frasalgs i 2005 og 2009 af afgørende aktieposter til endnu en kapitalfond, Macquarie Airports fra Australien.

Også her har det været svært at se fordelene for de almindelige forbrugere og for det øvrige erhvervsliv. Kapitalfonden har som tilfældet ved privatiseringen af TDC trukket kapital ud af virksomheden samtidig med, at man har scoret en gevinst på 50 procent af den oprindelige investering for godt 2½ år siden. Og det er sket under anvendelse af skattelyfiduser, der har snydt staten for millioner i skatteindtægter fra lufthavnen.⁴

Samtidig har investeringerne i lufthavnen på ingen måde stået mål med de store overskud. SAS har direkte beskyldt lufthavnen for at have for høje priser og for dårlig service. Og som følge af den utilstrækkelige satsning er trafikken på Københavns Lufthavn steget mindre end på andre sammenlignelige nordeuropæiske lufthavn, fx Stockholm, Oslo og Malmø.⁵ Monopolet er med andre ord blevet udnyttet til virksomhedens egen ensidige fordel⁶.

Og for VLAK – regeringen er dette en tilståelsessag: Regeringen har nu indrømmet at kritikken har været rigtig. I sin nye luftfartsstrategi⁷ lægger regeringen op til en ændret regulering af

4) Jf. Fastrup, Niels: Københavns Lufthavne sender milliarder i skattely. Politiken, 30.11.11.
<http://politiken.dk/oekonomi/art5005846/K%C3%B8benhavns-Lufthavne-sender-milliarder-i-skattely>

5) Jf. Beim, Jakob Hvide: Frank Jensen overvejer at købe Københavns Lufthavn. Politiken, 08.03.12.
<http://politiken.dk/indland/politik/art5050400/Frank-Jensen-vil-k%C3%B8be-K%C3%B8benhavns-Lufthavn>

6) Jf. Krogsgård, Ole. T: Hvem privatiserer vi for? Jyllandsposten, 18/8-2008.

7) Transportministeriet: Fokusområder i regeringens luftfartsstrategi.
<http://www.altinget.dk/misc/Faktaark%20luftfartsstrategiens%20fokusomraader.pdf>

lufthavnen, hvor lufthavnsafgifterne skal sættes ned og at private ejere forpligtes på at investere en større del af overskuddet.⁸

TDC.

Københavns Lufthavn er ikke det eneste eksempel på, hvorledes privatisering snarere end effektivisering og forbrugernes fordel har tjent til de private ejeres selvberigelse. Andre eksempler er privatiseringerne af Tele Danmark/TDC og af DONG.

Tele Danmark etableredes i 1991 ved sammensmeltning af en række regionale teleselskaber. Angiveligt skulle det ruste den danske telesektor til konkurrence med udlandet under EU's liberaliseringsbestrebelse, men allerede i 1998 solgte staten sine aktier og efter et par ejerskifter endt televirksomheden hos en række kapitalfonde.

TDC blev herefter hurtigt gældsæt til op over skorstenene, da fondene flyttede lånoptagelsen til købet af TDC over på virksomheden selv. Udenlandske besiddelser, sidevirksomheder, ejendomme osv. blev realiseret i kapitalfondenes forsøg på at vriste overskud og kapital ud af TDC. De mange penge er først og fremmest gået til at dække fondenes købsudgifter og til et klækkeligt afkast på købet.

Også medarbejderne samt forbrugerne har skullet bidrage hertil. For medarbejdernes vedkommende gennem omfattende nedskæringer af bemanningen. Og forbrugerne gennem hyppige prisstigninger navnlig på områder, hvor TDC fortsat har en monopollignende stilling, fx ledningsnettet. Fondene har hævdet, at de effektiviserer TDC. Men i stedet på udvikling og service har fokus under kapitalfondene ligge på at trække flest mulige penge ud.

DONG

Også privatiseringen af DONG har ikke tjent danske samfundsinteresser, men primært private aktionærers selvberigelse.

Da Bjarne Corydon som finansminister i SRSF - regeringen i 2014 skulle begrunde salget af aktier i DONG til Goldmanns Sachs skete det bl.a. med den begrundelse, at man skulle have en partner ind med forstand på energiproduktion og virksomhedsdrift.

Salget blev som bekendt imidlertid kritiseret for at ske alt for billigt, selvom det var klart, at DONG indenfor en overskuelig fremtid ville stige stærkt i værdi pga. stigende indtægter fra fuldførte

⁸) Jf Lauritzen, Daniel Bue: Ny lufthavnsstrategi skal give billigere flybilletter. Altinget, 03.07.17. <https://www.alinget.dk/artikel/ny-luftfartsstrategi-skal-give-billigere-flybilletter>

vindmølleparker. Ved børsnoteringen to år senere var selskabet - ganske som forudsagt - steget meget i værdi og var nu vurderet til små 100 milliarder kroner.

Og i stedet for at satse på og involvere sig i DONG s langsigtede interesser og udvikling skyndte Goldmans Sachs sig at realisere en eksorbitant stor gevinst ved allerede nu at sælge hovedparten af sine aktier.

Selvberigelse eller samfundsinteresser.

Dogmet om at privatisering af offentlige nøglevirksomheder holder altså ikke. Tværtimod har det offentliges afhændelse af ejerskabet til offentlige nøglevirksomheder gang efter gang vist sig at gå ud over væsentlige samfundsmæssige interesser af både økonomisk og politisk karakter. Og privatiseringer af offentlige nøglevirksomheder er gang efter gang endt med primært at tjene private ejeres kortsigtede og snævre interesser i at trække mest mulig profit og kapital ud de tidligere offentlige virksomheder.

De konkrete erfaringer giver således rigeligt grundlag for at gøre op med det neoliberalistiske dogme om, at privatisering er lig med effektivisering. Og for at spise brød til, når det gælder fremtidige privatiseringer. Men selv om regeringen i tilfældet med Københavns Lufthavn har måttet indrømme, at kritikken af privatiseringen for at føre til privat selvberigelse har været rigtig, insisterer man ikke desto mindre på yderligere udsalg af offentlige virksomheder. Hvilket til fulde illustrerer, at regeringens motivation handler om ideologisk tyrkertro og ikke økonomiske realiteter.